

פתח דבר

בפתח הגיליון של ביטאון המכללה העוסק בחינוך בחרנו להציג מכתב שנכתב בשנת תשי"ז על ידי לאה גולוביצקי, מורה ומחנכת באותה תקופה,¹ וזו לשונו:

וטהר לבנו...

זה היה בשחר ימי עבודתי בהוראה, בשנת עבודתי הראשונה בגימנסיה "תרבות" בחרקוב. בדחילו ורחימו נגשתי לעבודת קדש זו. כל הספקות וההסוסים שכרסמו בלב תוך שנות הלמודים בסמינר יצאו למרחב עם תחלת ההגשמה והם צננו את ההתלהבות שבה היה מלווה המעשה. חברי לעבודה היה מוכשר ומנוסה בהוראה והיה מדריכני ומעודדני. נחרתו בזכרונני ימי השבתות בהם היינו נועדים בביתנו ומתכננים את עבודת השבוע. בבית שררה אוירת שבת שהיתה מעלה את רוחנו ומגבירה את יכלתנו להכנה. היינו מעלים את תכנית העבודה השבועית בכללותה. הופכים והופכים בפרטים עדי התבהרם לנו. במחיצתו של חברי לעבודה היה נמשך גם ללבי משהו מבטחונו והייתי רואה בעיני רוחי את המסכת שנארגה והנה מתגשמת על תכנה בשלוב כל הסממנים המחיים אותה. אך בהשארי עם עצמי ובהתחילי להעביר שנית את פרטי העבודה היו מתחילים להתגנב ללב הספקות ביכלת ההוצאה לפעל של התכנית המותנה. ועם התעבות צללי בין הערביים היו יורדים צללי דמדומים גם על נפשי הכואבת ומפרפרת בהסוסיה. ההקלה היתה באה – כשהדמעות המחלחלות בגרון היו פורצות החוצה בלווי שירה-תפלה חרישית וזכה: וטהר לבנו, וטהר לבנו לעבדך באמת! משום מה מתחדשים זכרונות אלה עתה עם צרב יום העבודה. גם עכשיו, לאחר שנות נסיון והגשמה, לא שקטה הנפש, לא חדלה לפרפר בפעונית הספקות. כאז כן עכשיו מתערער מדי פקר השקט הנפשי לקראת יום העבודה הבא ומכרסמת הדאגה: התושג המטרה? והאם אני הנני השליחה להגשמת מטרה זו? וכאז כן עתה תפלה בלב. ועל אף מסוה הבטחון שנוצק תוך שנים ולמרות השקט החיצוני, גועשת רועשת בלב התחנה: וטהר לבנו לעבדך באמת!

נהלל – תשי"ז

1. תודה לד"ר יוסי שפנייר, שמאמרו על לאה גולוביצקי, מורה ומחנכת בעטרות, מופיע בקובץ מאמרים זה על שהעביר אלינו את המכתב.

גולוביצקי מתארת תיאור מופלא של מורה הנעזרת בתחילת דרכה במורה מוכשר ומנוסה על מנת להתכונן כדבעי לשיעוריה היא. התמיכה שהיא קיבלה מאותו חבר לעבודה מוכשר ומנוסה בהוראה אמנם נסכה בלבה ביטחון ללמד, אך אחרי כן ולפני שלימדה וחשבה על התכנית שהכינה ללמד הייתה חוששת: "אך בהשארי עם עצמי ובהתחילי להעביר שנית את פרטי העבודה היו מתחילים להתגנב ללב הספקות ביכלת ההוצאה לפועל של התכנית המותנה. ועם התעבות צללי בין הערבים היו יורדים צללי הדמדומים גם על נפשי הכואבת ומפרפרת בהסוסיה". גולוביצקי ממשיכה במכתבה ומספרת שגם לאחר שנות ניסיון והגשמה לא שקטה הנפש: "לקראת יום העבודה הבא מכרסמת הדאגה: התושג המטרה? האם אני הנני השליחה להגשמת מטרה זו?", וכן, גם אחרי שנות ניסיון רבות גועשת בלבה התחינה 'וטהר לבנו לעבדך באמת'.

העבר וההווה בחינוך רצף אחד המה. נדמה שאם נתרגם את הדברים למציאות של הכשרת מורים בימינו נוכל לזהות ב'מורה המוכשר והמנוסה' מהמכתב את החונכים המלווים את המורים החדשים בשנת הסטאז' ואחריה. הרי זו בדיוק מטרתו של הליווי – להתכונן לשיעורים, לבקר אותם, ולמסוך ביטחון במורה החדש המתחיל את מסעו כמורה בישראל. גם הדאגה המכרסמת בלבה של גולוביצקי בדבר מטרת השיעור הנה אבן יסוד במעשה ההוראה. הגדרת מטרה מדויקת וברורה תוביל ללא ספק לשיעור מובנה היטב שהתלמיד יפיק ממנו את המרב.

גולוביצקי מתארת את נפשה הכואבת והמפרפרת בייסוריה לקראת השיעור, לקראת יום העבודה הבא. תיאור זה חזק במיוחד, אך נראה שהוא מצביע על כובד האחריות שראתה אותה מחנכת בתפקידה. גם השנים שעברו והניסיון שרכשה עמן לא הקהו את תחושת האחריות שלה כמורה וכמחנכת.

קובץ המאמרים שלפנינו מתפרס על מרחבי זמן ועוסק במגוון תכנים; הוא חולש על למעלה ממאה שנה ומציג נושאים מגוונים בחינוך. במאמר המציע התמודדות עם הקדמה הטכנולוגית המייתרת לכאורה את המורה מציע ירון זילברשטיין לחזק את נושא הערכת התלמידים. כמו כן מציע זילברשטיין למצוא את המשקל הראוי לשאלתו הנצחית של התלמיד המוכרת היטב לכל מורה: 'למה זה טוב לי בחיים?' על ידי קישור מתמיד בין הנלמד לכיתה לחי היום-יום. לעומת זאת בסיפורה המופלא של לאה גולוביצקי המוזכר לעיל מצייר יוסי שפנייר דמות של מחנכת שחינכה תלמידים ללא אמצעי עזר זולת היצירתיות שלה ואהבתה את מקצועה. כהצעה ליצירתיות מציגה אביבה סטניסלבסקי את הזמר העברי ככלי לחוויה בחינוך; את הלחן, המקצב והמנגינה כהעצמה של העברת מסרים.

כמכללה אקדמית חוקרת מציג הקובץ מחקרים בחינוך; פול שרל-פוקס ולין גנסר בחנו קשיים בהערכת תפקוד קוגניטיבי-חינוכי של תלמידים בני העדה האתיופית, ותוצאות מחקרים מוצגות כאן בקובץ; אסתי בן מנחם-תאומים דנה בשאלה מהותית אם ללמוד תורה ביחיד או בחברותא ובחנה את דעותיהם של חכמי ישראל במהלך הדורות הנמצאות על הספקטרום שבין 'או חברותא או מיתותא' מחד גיסא לבין 'לפיכך נברא האדם יחידי' מאידך גיסא; את נושא אווירת הכיתה והשפעתה על הלמידה חקרה אביגיל פרידמן, ותוצאות מחקרה מזהות את הקשר שבין התלמיד למורה ואת האינטראקציה ביניהם כמשפיעים על אווירת הלמידה בכיתה.

נושאים הנמצאים בהשקה מתמדת לנושא החינוך מובאים בקובץ במאמרים מספר; הספרייה ומעורבותה בתהליך ההכשרה נדונה במאמרה של נעמה קידר-לוי; את האמת במדע, כפי שהוא משתקף בסיפורי הילדים, בוחנת דסי שטיינר וחושפת בפנינו נתונים מעניינים על ספרי הילדים שאנו מכירים.

יש הטוענים כי המורה הוא שחקן, את התחפושות ואת הקשר שלהן לחינוך מציג ישראל רוזנסון בבחינת סיפור קטן מתוך 'בואי הרוח' לחיים סבתו. בעיות משמעת, התמודדות מוכרת לכל מורה, מוצגות במאמרה של אילנה ברקוביץ כציר מרכזי בעבודת ההוראה. מאירה פיין ז"ל, מי שייסדה במכללה את חטיבת האמנות, הספיקה עוד טרם פטירתה ממחלה קשה לתרום מאמר לקובץ זה העוסק בציורי ילדים, תחום שעסקה בו שנים רבות. המאמר מציג ציורי ילדים להורים גרושים, סוג נוסף של התמודדות שהמורה או הגננת עומדים בפניה.

"מחנך טוב הוא כל מי שיש בו שלושה דברים הללו: אהבה, הערכה ותמיכה" – כך בחר רבי שמואל ברזובסקי לתאר את אביו, איש החינוך, האדמו"ר מסלונים, שאת הגותו פורשת לפנינו במאמרה נגה בינג.

מקצוע ההוראה הוא מקצוע הטומן בחובו אחריות, אהבה, אכפתיות, סקרנות, ואלו רק מקצת ממאפייניו. דומה כי מורה צריך לאמץ את תפילתה של לאה גולדברג המובאת במאמרו של ציון עוקשי העוסק בנושא התפילה להלן ולבקש: "לבל יהיה יומי עליי כתמול שלשום, לבל יהיה יומי עליי הרגל". מורה המרגיש כי נפשו מפרפרת בייסוריה (או שיש לו 'פרפרים בבטן' כנהוג לומר בימינו) לקראת המפגש עם התלמידים ירצה תמיד להתחדש ולהתקדם, ללמד את תלמידיו ללמוד מאהבה ולרצות להמשיך וללמוד. ולוואי שנזכה להכשיר מורות וגננות כאלה לתפארת מכללת אפרתה על תשעים שנותיה ולתפארת החינוך בישראל.